

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի, կես տարվանը 6 ռուբլի:
Առանձին համարները 7 կոպեկով:

Թիֆլիսում գրվում են միմյանիս խմբագրատան մէջ:

Մեր հասցեն. Тифлиς. Редакция «Мшакъ».
կամ Tiflis. Rédaction «Mschak».

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տօն օրերէն):

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով:

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպեկ:

ՀԱՆՐԱՊԵՏԻ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԻԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ամերիկա գաղթած հայերը.—Ներքին Տեսութիւն. Բագրիւն Կիրիլ-Մէֆօրիան ընկերութիւնը. Նամակ Պետերբուրգից. Նամակ Ալեքսանդրոպոլից. Նամակ Երևանից. Նամակ Խմբագրութեան. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Սովորութիւնը Հայաստանում. Արտաքին լուրեր.—Հեռագրութիւնը.—ԲՈՐՍՍ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Պարսկական մեծ տօն:

ԱՄԵՐԻԿԱ ԳԱՂԹԱՍ ՀԱՅԵՐԸ

Թիւրքաց Հայաստանում տիրապետող տնտեսական անտանելի պայմանների և քրդական հրոսակների անսանձ յարձակութիւնների արդիւնք է՝ այն մեծ գաղթական շուկայի, որ տարիներէ ի վեր սկսված է այդ երկրից, մի գաղթականութիւն, որի ծայրերը հասնում են ոչ թէ միայն մինչև Յունաստան և Կովկաս, այլ և ովկիանոսի այն կողմերը.—մինչև Ամերիկա:

Այժմ Ամերիկայի հայոց գաղթականութիւնը կազմում է մի ահագին թիւ,—աւելի քան 10 հազար հայեր, որոնք բուն են գրել զինուորական Միացեալ-Հասանդներում: Այդ 10 հազար հայերից մի չքնչին մասը կազմում են ռուսական ու ռուսները Նոր-Աշխարհի մի քանի համայնականներում գիտութիւններով և զբաղված, մի այլ չնչին մասը նուիրված է վաճառականութեան և արդիւնաբերութեան, իսկ մեծ և նշանաւոր մասը կազմում են բանաւորներ, ցրված զանազան քաղաքներում և գործարանական հիմնարկութիւններում:

Մեր ձեռքի տակ եղած ստատիստիկական ընդհանուր թիւերը ցոյց են տալիս, որ Թիւրքաց Հայաստանից դեռ մինչև այժմ էլ շարունակվում է այդ գաղթականութիւնը գէպի Ամերիկա, թէև այժմ մի քանի արգելադրութիւն հանգամանքներ կան, և անկասկած դեռ էլի երկար կը շարունակվի մինչև որ Մայր-Հայրենիքը ընդունաւ:

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՊԱՐՍԱԿԱՆ ՄԵՇ ՏՕՆ

ԷՅԳԸ ՆՕՎՐՈՒՉ

Երէկ, մարտի 9-ին, թէ մեր երկրի, թէ Պարսկաստանի և թէ արա հետ կրօնական, ցեղական և պատմական կապերով շարկապված բոլոր երկրների, ինչպէս, օրինակ, Բուխարայի, Աֆղանիստանի և Հնդկաստանի շրջափակութեան և զբաղաւորական աղանդին պատկանող ժողովուրդները տօնեցին մեծ հանդէսով՝ Նովրուզ-է-Յէճը կամ ամանորի տօնը: Որովհետև այդ տօնը աւելի շքեղ և փառաւոր է կատարվում Պարսկաստանում, ուստի աւելորդ չենք համարում Նովրուզի մասին մի գաղափար տալ մեր ընթերցողներին: Նովրուզ նշանակում է նոր օր, ամանոր: Նա տօնվում է միշտ մարտի 9-ին, գարնանամուտին, և նրա նշանաբանն է նոր կենսւթ, նոր յոյս, ինչպէս գարնան հետ ծաղում է նոր կենսւթ: Նովրուզի տօնը հաստատողը, հաշվաւոր Ֆերդուսու Շահնամէի վկայութեան համաձայն, եղել է Ջէմշիդ արքան, նա որ թագաւորում էր Քրիստոսից 550 տարի առաջ և որին պէտք է ընդունել Կիրոսի տեղի: Հին գրադատական և պարսկական ազգային սովորութիւններից այդ միակն է, որ ազատվել է մահմետականութեան ֆանատիկոսութիւնից և չը նայելով այդ կրօնի հետեւողների բոլոր ջանքերին՝ դուրս վանել այդ տօնը ժողովրդական կենսւթից, չը նայելով որ արաբացիները, նուաճելով Պարսկաստանը, մտցրին իրանց տարեգրութիւնը, հիմքին, բայց և այնպէս Նովրուզի տօնը յարատեւ և այսօր ևս նոյն շուքով է կատարվում, ինչպէս 2000 տարի առաջ: Նովրուզը մի և նոյն ժամանակ և նոր տարին է՝ նրա տօնակերպութիւնը տեւում է 40 օր:

Թէև, ինչպէս ասեցինք, արաքները մտցրին Պարսկաստանի մէջ իրանց տարեգրութիւնը և սովորական նամակագրութեան մէջ հիմնութեւն կանն է գործածվում, որի սկիզբն է մուսաբէմ աւելումը, բայց պետական և պաշտօնական տարեգրութիւնը կամ քաղաքական տարին Նովրուզից է սկսվում: Բոլոր պաշտօնական հաստատութիւնները և գանձարանը իրանց հաշիւները Նովրուզից Նովրուզ են պահում և փակում: Բոլոր նոր պաշտօնները, աստիճանները, միսիստիները, կուսակալների նշանակումը և պաշտօնակութիւնը լինում է Նովրուզին: Նոյն իսկ վաճառականները իրանց բոլոր գործողութիւնները Նովրուզի վրա են կատարում և եթէ մինը պէտք է սնանկանայ, այդ սնանկութիւնը յայտարարում է Նովրուզին մի քանի շաբաթ մնացած:

Արդէն Նովրուզից մի ամիս առաջ, ամեն մարդ սկսում է պատրաստութիւններ տեսնել. քաղաքները լցվում են գիւղացիներով, որոնք գալիս են հարկաւոր բաները գնելու.—նոր հագուստ, նոր կոշիկ, նոր գլխարկ—ամեն բան Նովրուզին նոր պէտք է լինի—և մրցեցին: Տաս օր առաջ բոլոր քաղաքները զարդարվում են զոյնզոյն, խայտաճաճով զարդերով—պատկերներով, թանկագին շաբերով, զար ճոթերով արծաթեայ, պղնձե արծաթեայ, յախճապակներով և սկսվում է մրցարկութիւնը: Երբեք ևս 7 տեսակ մրցեցին, որ կոչվում է «եղդի լովուս»։ Ժամանակը նշանաւոր է այդ կողմից վերջին չորեքշաբթի օրը, այդ

պանդուխտները, որոնք գաղթել են Ամերիկա և ուրիշ տեղեր, կազմում են թիւրքաց-Հայաստանի հայ ազգաբնակչութեան ծաղիկը, ամենաթարմ, երիտասարդ մասը: Նրանց հեռանալն է պատճառը զլխաւորապէս, որ երկրի հայ ազգաբնակչութեան աճումը կանգ է առնում, և եթէ նրանք իրանց մտքից հանեն հայրենիք վերադառնալը և փորձեն օտար երկրի մէջ մնալ, և այնտեղ էլ անցկացնել իրանց կենսւթի մնացած օրերը,—այն ժամանակ թիւրքաց-Հայաստանի մէջ ազգաբնակչութեան աճումը ոչ միայն կանգ կառնի, այլ նոյն իսկ գնալով կը նուազի, կը քչանայ...

Իսկ այդ տուրք երեւոյթը ոչ միայն ցանկալի չէ, այլ ընդհակառակը ամեն միջոց գործ դնելով պէտք է աշխատել դրա առաջն առնել, քանի որ հայ տարրի զօրեղացիները փոքր-Ասիայում ունի կուլտուրական մեծ նշանակութիւն, և քաղաքակրթական մեծ ապագայ:

Ում չէ յայտնի, որ ոչ թէ միայն թիւրքաց Հայաստանում, այլ նոյն իսկ ամբողջ փոքր-Ասիայում, միակ տեղացի ազգը, որ յարել է եւրոպական քաղաքակրթութեան և ընդունակ է իւրացնելու և տարածելու ժամանակակից քաղաքակրթութիւնը.—դա հայ ազգն է:

Դա մի այնպիսի մեծ միասնա է՝ պատմութեան ձեռքով գրված փոքր-Ասիայի հայ ազգաբնակչութեան վրա, որ այդ միասնին, այդ գրաւիչ քաղաքաւոր պէտք է ողբերգի այդ ազգաբնակչութիւնը, ոչ միայն մայր-Հայրենիքի մէջ՝ Թիւրքաց պատմութեան սահմաններում, այլ և նրանց, որոնք այդ երկրից գաղթել են դէպի հեռու երկրներ:

Հեռու, միլիոնաւոր ժողովուրդներ ունեցող Ամերիկայում՝ հայ-կոյսիան չէ կարող ոչինչ քաղաքակրթական դեր կատարել և նպաստել ժամանակակից կուլտուրայի տարածմանը: Իսկ դրա հալածակ, մի առ ժամանակ օտար երկրի մէջ մնալով, կազմուրթնելով ոչ միայն նիւթական կողմից, վերջին օրն է, որից յետոյ այլ ևս միւր չէ ծախվում: Բացի մրցեցնելից ահազին քանակութեամբ ծախվում են և շիրիմներ—քաղցրամեղք, հաւաններ, նոյնպէս 7 տեսակ: Կեռ մի ամիս առաջ սովորապէս դանդաղ, անհոգ, անտարբեր պարսիկ ժողովուրդը սկսում է եռանդով, կենդանութեան նշաններ ցոյց տալ:

Սրտատրոփ և անհամբեր սպասում են Նովրուզին ամենքը. վեղերը սպասում է, որ այդ օրը նոր, աւելի մեծ աստիճան կը ստանայ. կուսակալը, որ այդ օրը աւելի արդիւնաւէտ նշանակող կը ստանայ կառավարելու, կամ գուցէ ոտին բազի կը բերեն և պաշտօնանկ կը լինի. զինուորականը, որ այդ օրը, վերջապէս, կը ստանայ իր ուժերը. ծառան, որ այդ օրը իր աղայից կը ստանայ պարսկական հագուստ և խալաթ, կինը, որ այդ օրը իր մարդուց կը ստանայ նոր զարդեր, հագուստ: Մասնաւոր վաճառականները, որոնք ամբողջ տարի ձեռքերը ծալած նստած են լինում, յոյս ունեն այդ վերջին ամիսը ամեն բան ձեռք բերել և լու աշխատանք տեսնել: Մի խոսքով, փոփոխակի վախ և յոյս, վճատութիւն և խրախոյս, կամ բարձրութիւն կամ անկում, կամ մահ կամ կենսւթ:

Ոչ պակաս անհամբերութեամբ սպասում են Նովրուզին Շահը և նրա միսիստիները: Փէքէշներին առատ հունձը Նովրուզին է: Սովորութիւն է դարուց դար աւանդված, որ Նովրուզին մարդիկ պէտք է միմեանց ընծաներ տան. այդ սովորութիւնից առատ կերպով օգտվում են և պետական մարդիկ: Ճիշդ է, թէ Շահը, թէ նրա նախարարները և թէ կուսակալները բաւական դրամ են ընծայում այդ օրը, բայց իրանք ևս առատ հունձ են անում: Եւ ահա ինչպէս:

այլ և իւրացնելով քաղաքակրթ երկրի շատ սովորութիւնները, գաղափարները և մտքերը, և այդ գաղափարներով ու մտքերով բեռնաւորված հայրենիք վերադառնալով, հայ գաղթական տարրերը, նորից ի մի ձուլվելով մայր-երկրի մէջ մնացած ժողովրդի հետ, կարող կը լինեն ծառայել կուլտուրական այն մեծ գործին, որը կրկնում ենք, պատմութիւնը դրել է հայ ժողովրդի վրա:

Բացի ծնողների սերը, բացի մերձաւորների կարօտը, վերջապէս բացի հայրենիքի, և հայրենի օջախի յիշատակները, հայ-կոյսիաններին միշտ և ամեն տեղ պէտք է ողևորէ և այն քաղաքակրթական դերը, որը կոչված է կատարելու հայ ազգաբնակչութիւնը փոքր-Ասիայում, և որը խոստովանում են թէ եւրոպական շատ պետական գործիչներ և թէ նշանաւոր մտածողներ:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԲԱՆՈՒԹԻ ԿԻՐԻՍ-ՄԷՖՕՐԻԱՆ. ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ

Եթե տարի է ահա, որ գոյութիւն ունի այս ընկերութիւնը: 1887 թւին երբ սկիզբն է առնում, գուրի է լինում նիւթական միջոցներից, իր գործունէութիւնը սկսում է անգամակցական վճարներով, որ առաջին տարիներում 100 ռուբլուց չէ անցնում: Չը նայելով այդպիսի աննպաստ հանգամանքներին, ընկերութիւնը շատ կարճ միջոցում կարողանում է իր գործունէութիւնը շուտ փելի դարձնել, օրից օր առաջ հասարակութեան համակրութիւնը գրաւել: Այսպիսով անցած եօթ տարիների ընթացքում աճողովում է նրան աւելի քան 24.000 ռուբլի ձեռք բերել և գործադրել:

Ինչ է արել ընկերութիւնը այս 7 տարեկան ընթացքում և ինչպէս է գործադրել ձեռք բերած 24.000 ռուբլին:—1) Կազմակերպել է եկեղեցական կանոնաւոր երգեցիկ խումբ, որը տարեկան 5—6 անգամ հասարակական կոնցերտներ է տալիս: 2) Բաց է արել Բագրիւն շրջանում, պահպանում ու

Պարսկաստանում բոլոր արդիւնաւոր պաշտօնները, նոյն իսկ նահանգների կառավարութիւնը կապալով են տրվում: Օրինակ, Արաքա-տականի կամ Սպահանի փոխարքայութիւնը կամ կառավարութիւնը երբ յանձնվում է մէկին, նա պարտաւորվում է գանձարանին տալ որոշ գումար. այնուհետև այդ նահանգի արքունի բոլոր հաստիքները, հարկերը, տուրքերը իրան են պատկանում: Վնաս անի թէ օգուտ, այդ իր գործն է... նա պարտաւոր է վճարել որոշեալ տուրքը: Պատահում է, որ նահանգապետը վնաս է տեսնում՝ երաշտութեան, սովի կամ որ և է աղէտի պատճառով և նա, ինչպէս ասում են, ոտին բազի է բերում, այսինքն պարտական է մնում գանձարանին և որովհետեւ բազի բերելու հետեանքը սարսափելի է՝ պաշտօնակութիւն, գոյքի յարկունիս դրաւում, մինչև անգամ ոսնահարութիւն, ուստի նա, Նովրուզից մի քանի ժամանակ առաջ շտապում է գնալ մայրաքաղաք և ընծաների միջոցով գործը դրստել: Բոլոր կուսակալները, նախարարները, նոյն իսկ զեպպանները պարտաւոր են Նովրուզին ընծաներ մատուցանել Շահին, թագունուն, նախարարապետին, իրանք էլ ըստ կարգին ընծաներ պէտք է ստանան իրանց ստորադրեալ պաշտօնականից: Ով ուզում է իր տեղը մնալ, պաշտօնից չը զրկվել պէտք է ընծայ տայ և յաղթութիւնը շատ տուրքին է:

Այդ է պատճառը, որ երբ Նովրուզը ժողովում է, ամեն տեղ տիրում է յուզմունք, անհանգստութիւն, շարժում և գործունէութիւն:

Այժմ պատմենք թէ ինչպէս է տօնվում Նովրուզը:

Ինչպէս ասվեց, դեռ օրերով առաջ պարսիկները մասնաւոր Գէրքները (զբաղաւորանները) մեծ պատ-

կառավարում է 9 ծխական-հեկտեցական դպրոցներ։ 3) մասնաւոր նուիրատուութիւններով բաց է արեւ եկեղեցուն կից գրականաւսնոց և գրադարան։ 4) ժողովրդական դասախօսութիւնների համար բերել է տուել դասական պատկերներ՝ մուգական լապտերով։ 5) կազմել է դասագրքերի և այլ դասական պիտոյքների պահեստ՝ ծխական-հեկտեցական դպրոցներին մատակարարելու համար։ 6) միջոցներ է ձեռք առել արդէն բաց անելու ժողովրդական ձրի ընթերցարան, և վերջապէս 7) բաց է արել Բագուի ծխական-հեկտեցական դպրոցին կից կազմարան՝ աշակերտներին արհեստ սովորեցնելու համար, — հաւ գլխաւորապէս այն կէտերով, որոնցով ընկերութիւնը մարմնացրել է իր գործունէութիւնը։

Ինչ վիճակի մէջ է ներկայումս ընկերութիւնը և ինչ է անում ընկերութեան իսկական և տարեկան անդամների թիւը ներկայումս 78-ի է հասնում. տարեկան մուտքը 1,200 ռուբլուց չէ անցնում, բայց այդ չնչին գումարով տեղի ունեցած գործունէութեան արդիւնքը աւելի զգալի, աւելի շօշափելի է, քան մեր 60—70 հազար դուադրամաւոր ռուսացող «Մարդասիրական» ընկերութեանը։

Ինչպէս ամենայն տարի, այնպէս էլ անցած 1893 թւին ընկերութիւնը ունեցելու 5 կոնցերտ և 8 հատ ժողովրդական դասախօսութիւն՝ մոզական լապտերներով։ Երգեցիկ խումբը, որ կոնցերտներ է տալիս, բաղկացած է 30—40 հոգուց, որոնցից 10—15 հոգի երեխաներ են, մեծ մասամբ չքաւորների որդիք, կան և բոլորովին որբեր։ Ընկերութիւնը մտադիր է կառուցանել այդ որբ և չքաւոր երգիչներին համար ընդհանուր ապաստարան՝ առողջապահական բարձր վիճակի մէջ ապրեցնելու դիտաւորութեամբ։ Ժողովրդական դասախօսութիւնները տեղի են ունենում ծխական-հեկտեցական դպրոցում, որ չիլաւ 1888 թւին հոկտեմբերի 17-ի թագաւոր Նիկոլայի արձանան։ Կարողացած դասախօսութիւնները ընդհանուր կրօնական-պատմական բնաւորութիւն են կրում, բայց յաճախ կարողացել են նաև գիտական բնաւորութեանը։

Ունեւորները լինում են երկու սեռից էլ, աւելի միջին դասակարգից, քան թէ ստորին, իրանց համար աշխատող արհեստագործներ, լուսարարներ, ծառայողներ ու դասական գործակատարներ և այլն, որ 150—200-ի չափ ներկայ են լինում ամեն մի դասախօսութեան։ Ամբողջ դասակարգը բացակայում են. վարձկան արհեստագործները, բանւոր դասակարգը, որ ահազին բազմութիւն են կազմում այստեղ, չեն հետաքրքրվում։ Նրանք ամբողջ օրվայ դառն աշխատանքից յետոյ իրանց աւելի հանգիստ և վշտամու են դրում գա-

րաստութիւն են տեսնում հանդիպելու նոր-տարին, ինչպէս հրէաները պատրաստվում են պատելի համար։ Նովորուի նախընթաց օրը, այն է մարտի 8-ին, պաշտական մոտեն է ջիւմ բաշին կամ գլխաւոր աստղագէտը որոշում է, թէ այդ օրը որ ժամին և որ րոպէին հին տարին պէտք է յանձնէ նոր տարուն իր իշխանութիւնը, մի գործողութիւն, որ կոչվում է թահալիլ։ Թահալիլը կարող է լինել և առաւօտեան ժամը 6-ին, 8-ին, երեկոյան, նայելով աստղերի բարեգուշակութեան։ Թահալիլը տեղի է ունենում պաշտօնապէս, հանդիսով։ Դառն կամ կուսակալը ամեն տեղի իշխանութիւն կատարում է) իրանց պաշտօնական համագործակցող հազած՝ նստում են գահի վրա, հոգեւորականութիւնը ներկայանում է այդ օրը և նորհաւորում է, որոշեալ րոպէին թողանալով արձակուրդ են և աստղագէտը բարձրաձայն հռչակում է, որ հին տարին յանձնեց նոր-տարուն իշխանութեան գաւազանը։ Գրանից յետոյ Դահի կամ կուսակալի առաջ դնում են երկու մեծ ամբիւններ կամ մէջմահիւններ, լցված մէկը արծաթէ, միւսը ոսկէ մանր շահիներով, որոնք յատկապէս Նովորուի համար կտրվում են։ Իւրաքանչիւր հանդիսական մտնում է, ծունկ է չոքում և ստանում Դահից մի բուռն այդ դրամից։ Նայելով հասակին, աստիճանին, պաշտօնին՝ այդ բուռը վիտի կամ չաղ է լինում։

Թահալիլի հանդէսը վերջանում է շիրիններ և մրգերէն բաժանելով։

Երկրորդ օրը, մարտի 9-ին, բուն Նովորուի օրը, տեղի է ունենում այն մեծ հանդէսը, որ դարբերից ի վեր անընդհատ կրկնվում է, Կիւրոսի օրերից մինչև այժմ։ Այդ օրը պարսից Դահիշաճ սալամի հանդէս է կատարում, տարվայ մէջ այդ

րեկտաներում. այստեղ ուսում, այստեղ խումբ, օրվայ աշխատանքի արդիւնքը այստեղ էլ դնում ու դուրս են գալիս այն ժամանակ միայն, երբ «գործի» պիտի գնան, երբ այլ ևս կօպէկ չէ մնում լծակ։ Գրականութեան Գասախօսութիւնները կարգում են ձրիաբար տեղիս ընկերական դպրոցի ուսուցիչները, երբեմնապէս նաև ուսուցիչներ։ Ունեւորներին մի մասը նստած է լինում, միւս մասը՝ կանգնած։ Մինչև այժմ նստողները վճարում էին 5—10 կօպ. իսկ կանգնածները ձրի, հիմա մուտքը անխօր ձրի է ամենքի համար թէ նստողների և թէ կանգնողների։

Ընկերութեան հովանաւորութեան տակ գտնվող դպրոցներն են՝ Բագուի, Շիրաքի, Լենկորանի, Սախաւի, Գերբեքի, Միխայիլի, Ալթի-աղաչի, Զիւգուստովի և Նիկոլայիսկուտի Այդ դպրոցները կառավարում է առանձին ուսումնարանական յանձնաժողովը, որ կազմված է ընկերութեան անդամներից։ Բացի վերոյիշեալ դպրոցներից՝ մտադիր են շուտով բաց անել և Շամախու, Գուբայու, Զաւաթում և մի երկրորդը Բագուում։ Այս վերջինը բաց անելու համար արդէն 3000 ռ. նուէր է ստացված Նիկեթորոսի կաթնաւոր ի. Ա. Լորդշիլի-վից։ Աչքի առաջ ունեն և որիչ նուէրներ։ Եղած դպրոցներից մի քանիսը օրիորդաց են, մնացածները տղայաց։ Գործընդերս ունեն իրանց առանձին հոգաբարձուները, տղայոցը՝ տղամարդկանցից, օրիորդացը՝ կանանցից։ Գեո անցեալ 1893 թ. սեպտեմբերի 1-ին այդ դպրոցների բոլոր աշակերտներն թիւն էր 317, որոնցից 192 տղայ, 125 աղջիկ. նրանց մեծ մասը՝ 306 հոգի ուսուներ են, մնացածները գերմանացիք, պոլսական, պարսիկներ և ուրիշներ։ Ինն դպրոցից 7-ը ունեն իրանց սեփական շինութիւնը, իսկ 2-ը դեռ գտնվում են վարձված շինութիւններում։ Գասախօսութիւնը կատարվում է գլխաւորապէս հոգեւորականների ձեռքով. կան և վարձովի ուսուցիչներ և ուսուցչուհիներ։

«Կիրիլո—Մեթոդիան» ընկերութիւնը Բագուից դուրս ունի երեք ձիւղ՝ Բաթի-Պրոմիսլու, Միխայիլով գիւղում և Շամախու Ալթի-աղաչ գիւղում։ Բաթի Պրոմիսլուի ձիւղը այնտեղից դպրոցին կից բաց է արել արհեստանոց՝ ուսկան գործել սովորեցնելու։ Միւս ձիւղերը նոյնպէս ունեն ժողովրդական գրադարաններ, կարդում են դասախօսութիւններ և այլն։

Այդ փաստերը հաղորդելուց յետոյ, կարող ենք ակնյայտել, ահա մի ընկերութիւն, այն մարդկանց մի խումբ, որ չնչին գումարով, բայց մեծ եռանդով արդիւնաւետ է դարձնում իր գործունէութիւնը։ Նա թող լինի մի փայլուն ապացոյց մեր այն ընկերութիւնների համար, որոնք հասարակական ամեն մի գործ, բարեպաշտակ ամեն մի ձեռնարք օրը միայն նա նստում է արքայական գահի վրա, դնում է գլխին արքայական թագը, որի պատին է հռչակաւոր «նուրիէ» աղանաղը և բռնում է ձեռքին արքայական գայիտնը։ Այդ օրը Պարսկաստանի ինքնակալը իր ամբողջ փայլով և շքեղութեամբ պէտք է ներկայանայ իր ժողովրդին։ Գրա համար է, որ միայն այդ օրը գանձարանից հանում են բոլոր թանկագին գործերը, քարեղէնները և սալամի ժամանակ շարվում են գահի առաջ, ոսկէ արիւնքների մէջ։ Սալամի հանդէսը կատարվում է պալատի այն մեծ դահլիճում, որտեղ դեռ գտնվում է արքայական գահը, հռչակաւոր մարմարեայ գահը, որը Նադիր Դահի բերել է Զնդկաստանից և կարծւում է լինել Մեծն-Ալեքսանդրի գահը։

Առաւօտից սկսած բոլոր գործողութիւնները խումբ գալիս, շարվում են մեծ բակի կենտրոնում գտնվող առաջին շուրջը, որի շարքաւորները այդ օրը ահազին բարձրութեամբ բղնցնում են ջուրը։ Առաջինի գլխին մեծ կոնքերի մէջ լցրած են շերեթ և վարդաշուր։ Զօրքի գլխին, դահլիճի պատուհանների առաջ, շարվում են բոլոր միջնորդները, պաշտօնական և մուսուֆիները, ինչպէս և դաշար ցեղի անդամները, վերջինները և մուսուֆիները (արձանագրող քարտուղարներ) Պարսկաստանի հին տարազով են հագնված։ — ոսկեհուռ շալի երկայն ընձվածակ և գլխին մեծ փաթեթոց։ Զին տարազով է հագնված մեծ արարողակաւոր։ Մուսուֆիներից վերև կանգնած է, գահին դէմ յանդիման, պալատական բանաստեղծը, որը պէտք է կարդայ այդ օրվայ խոթերն (ուղերձ)։ Բուն դահլիճի մէջ, գահի շուրջը կանգնած են միայն արքայազուները։

Կուրթին պատեցին են ուղում միմիայն փողի շուրջը...

Ն. Գ. ՆԱՄԱԿ ՊԵՏԵՐՈՒԹԻՅՈՒՆ

Փետրվարի 13-ին
Երէկ պրօֆէսոր Խոջկին համալսելի մասին մի զեկուցում կարդաց. նա առաջարկում է «Արդատ-անտեսական ընկերութեանը» մի քանի հետազոտողներ ուղարկել տեղի ու տեղի ուսումնասիրելու համայնքի իրական պակասութիւնները և առաւելութիւնները. պարզելու այն բոլոր անբարեյաջող հանգամանքները, որոնք համայնքական հոգաբարձութիւնը դարձնում են վնասակար գիւղացու բարեկեցւոյի և երկրագործութեան համար. որոշելու, թէ որքան այդ հանգամանքները կապված են համայնքի կաղնակերպութեան հետ, և որքան դրանց կողմնակի խոչընդոտներ են հանդիսանում. ի վերջոյ համեմատելու նրան հողի բաժնետիրական ձևի հետ (Подворное хозяйство) և վճուել որ ձևը՝ համայնական, թէ մասնաւոր բաժնետիրական, աւելի է համապատասխանում երկրագործական կուլտուրայի առաջադիմութեան։ Հետազոտութիւնը անաշուտ անելու համար, նա առաջարկում է, որ ուղարկվելիք հետազոտողները երկուսը լինեն համայնքի կողմնակիցներ, իսկ միւս երկուսը հակառակորդներ։ Խոջկին վերջնական վճիռը թողվեց 6—7 հոգուց ընտրված մասնագործի, որ բանակցութիւն սկսելով Մոսկույի «Գիւղատնտեսական ընկերութեան» հետ, պէտք է որոշի թէ ինչ ձևով յարմար է բախել այդ խոջկին ուսումնասիրութիւնը։ Միաժամանակ Մոսկույում էլ պրօֆէսոր Զուպրով առաջարկել է ուսումնասիրել համայնքը, օգտվելով դեմատվոնների տուած թւերով։

ՆԱՄԱԿ ԱԼԷԿՍԱՆԴՐՈՒԹԻՅՈՒՆ

Փետրվարի 20-ին
«Кавказ» լրագրի № 17-ի մէջ Ալեքսանդրօպօի գաւառի նախկին կառավարիչ պ. Մնիգի-րով մի համակով կամենում է հերքել՝ այստեղ երևացած տիֆ հիւանդութեան մասին «Մշակին» մեր հաղորդած տեղեկութիւնները, որ արտատպել էր «Кавказ»-ը։ Մեր գրածի մասին պ. Մնիգիրով ասում է հետեւեալը. «Այդ թղթակցութիւնը լիակ է սկզբից մինչև վերջը, և երբեք է ուղղված է մի բժշկի դէմ, որը ցանկութիւն ունի քաղաքային բժշկի բացվելիք տեղը բռնելու»։

Թէ որքան մեր թղթակցութիւնը «սխալ է սկզբից մինչև վերջը», այդ ցոյց կը տան մեր առաջ

կէտքին մի ժամ մնացած՝ զօրքը սկսում է նուազելով պատել բակի շուրջը. շաթիւրները արծաթէ դաւազանները ձեռքին, կարմիր զգեստ հագած, դահլիճները ձիւղները ձեռքին, պարստի ներքին մասի դռնից մինչև դահլիճը կանգնած են։ Այդ միջոցին բոլոր օտար պետութիւնների զեպանները մտնում են ներս, պալատը, ներկայանալու Դահի և ստանալու մանր շահիներ։ Այդ տեսում է մի քառաթղ ժամ, սրից յետոյ պալատական մանկաւիճիկներ պալատի ներսից բերում շարում են քարեղէնները և ընդգլխաները գահի առաջ, պատուհանի վրա. ահա բերին և մարգարտահիւս բարձը, որի վրա պիտի նստի Դահի, և դրին գահի մէջը։

Խօսում է ժամը 12-ը, որոտում է թնդանութիւնի ձայնը և ձիւղը այդ րօպէին Դահի պալատի ներսից դուրս գալով՝ բարձրանում է գահի վրա, ջիլգան (թագը) գլխին, թուրը կապած և օտքերը ծալած նստում է։ Նրա ամբողջ հագուստը ակա-նակուռ է. չորս կողմը ակնդէն և մարգարտեղէն. այդ օրը պէտք է ակնդէն ունենալ միշտ աչքի առաջ՝ երջանակի ձեռք բերելու համար։ Բազմում է թէ չէ Դահի գահի վրա, պալատական մանկաւիճիկը ներկայացնում է ականակուռ դայ-լանը. երբ Դահի ձեռքն է առնում դայլանը, տի-րում է խորին լուսութիւն և բանաստեղծը, կանգնելով մէջտեղ, բարձրաձայն ասում է ուղերձը, որը սովորաբար լինում է օտանաւորի ձեռի։ Նա մաղթում է Դահիշահին յաւիտենական երջանկու-թիւն, անպարտութիւն, յաղթութիւն և աշխարհի նուաճումը. մաղթում է նոր կենսւր, նոր յօր։ Ի պատասխանի Դահի մի քանի խօսք է ասում ժո-ղովրդի հասցէին, շնորհաւորում է նոր-տարին։ Այդ խօսից յետոյ մատուցանում են սուրճ, այդ

բերած թւերը, իսկ ինչ վերաբերում է բժշկի դէմ ուղղված լինելուն՝ կասենք, որ մենք բժշկի չենք և ցանկութիւն էլ չունենք քաղաքային բը-ժշկի փառքով պսակված տեսնել ոչ մեզ և ոչ ուրիշ մէկին։ Բժշկի մասին մենք յայտնել ենք «Մշակին» մէջ այն կարծիքը, ինչ որ տիրապե-տում է Ալեքսանդրօպօի համակցող շրջաններում։ Այժմ ապացուցեք, որ նա ընդունակ է իր ար-հեստի մէջ, որ նա հիմաւելի է իր պաշտօնում և իրրե բժշկի մեծ համակրութիւն է վայելում. հա-մօղեցեք մեզ այդ բանում, եթէ կարող էք։

Պ. Մնիգիրովի նամակի երեք նշանաւոր կէ-տերին մենք կը պատասխանենք. «Դախ» տիֆ հիւանդութիւնը Ալեքսանդրօպօյում ստացել էր էպիդեմիական բնաւորութիւն, և նը-րանից մեռել է ոչ թէ մի հոգի, ինչպէս պ. Մնի-գիրովն է հաստատում, այլ 62 հոգի, ինչպէս վը-կայում են քաղաքի հոգեւոր կառավարութեան չափաբերական մատեանները։ Եթէ այդքան մեռել են, ապա որքան հիւանդացած կը լինեն։ Կար-ծում ենք, որ 35,000 բնակիչ ունեցող քաղաքի համար այդ հանգամանքը հիմք է տալիս հաստա-տելու՝ այդ հիւանդութեան էպիդեմիական լինե-լը։ Երբ պատահում է 6—7 հոգուց բաղկացած ընտանիք, որոնք բոլորն էլ բռնվում են տիֆով (մենք հարկաւոր դէպքում կարող ենք ցոյց տալ) և այդ ընտանիքից մեռնում են 3 հոգի, ասա-ցեք, ինչպիսիք ենք, սա էպիդեմիա է, թէ ոչ։ Այդ մէկ։

Երկրորդ. ազատ պրակտիկա ունեցող բժշկը յայտնի էր այստեղ քաղաքային բժշկի անու-նով. իսկ եթէ նա պաշտօնապէս հաստատված չէ եղել և 35,000 բնակիչ ունեցող մի քաղաք՝ իր հակասանիտարական պայմաններով մինչև 1894 թւի յունվարի 1-ը քաղաքային բժշկի չէ ունեցել, այդ աւելի վատ վաղուց պէտք է ունեցած լինէինք։

Երրորդ. մեր թղթակցութեան այս կէտը պարունը բոլորովին չէ հասկացել, ապա թէ ոչ՝ մենք հաւա-տացած ենք, որ այդ աստիճան անձիւղ եղակացու-թեան չէր հանի։ Մենք գրել էինք. «Բժշկին ժողո-ղովրդը չի դիմում, այլ հրաւիրում է համարեա միտ գիւնտարական բժիշկներին։ Բայց այստեղ էլ վարձատրութեան խնդիր կայ, և հացի կարօտ աղքատը անկարող է դիմել դրանց։ Այստեղից պ. Մնիգիրով դուրս է բերում հետեւեալ հրաշա-լի եղակացութիւնը. «Սխալ է նոյնպէս հա-ղորդած, թէ զինտարական բժիշկներին կողմից ձրի օգնութիւն չէ տրվում, և նրանցից ա-մեն մէկը ոչ միայն կարող է ցոյց տալ ձրի օգնութեան դէպք, այլ հաւանական է նրանք կը կարողանան մի շարք դէպքեր բերել, երբ հի-ւանդի ընտանիքը կարող էր վարձատրել բժշկի աշխատանքը, բայց չէ վարձատրել»։ Այդ եղա-

նշան է, որ սալամը վերջացել է։ Հնչում է ե-րաժշտութիւնը, թնդում են թնդանութիւնը և Դա-հի նոյն հանդիսով վերադառնում է պալատ։ Այն-ժամ յետոյ նա գալիս է պալատի մեծ հրապարա-կը, որտեղ խոնկած է ժողովուրդը։ Ըմբիշները, փաշլեւանները, փիղերը այդ օրը պէտք է ցոյց տան իրանց հոժարը և օտանան Դահից մանր զը-րամները։ Այդ օրը ժողովուրդը արձակ համարձակ ծիծաղում, գոռում, գոչում է խորտա Դահի առաջ, որը իր նստած անեակի պատուհանից թափում է արծաթէ և ոսկէ մանր դրամներ։

Այսուհետեւ սկսվում են այցելութիւնները. Նով-րօպի տունն ծանօթ, անծանօթ մարդիկ գնում են միմեանց տուն շնորհաւորելու։ Ամեն տուն բաց է, անհակում դարձված են շիրիններ, ծա-ղիկներ և սկիւնքներ մէջ անպատճառ. 7 տեսակ այսպիսի ուտելիք, որոնց անուան սկիզբը Ս. տա-ւով է սկսվում, օրինակ սալօր, սխտոր, սոխ, սեւե-լ և այլն։ Այդ սովորութիւնը դարձրել է և անշուշտ ունի իր նշանաւոր, բայց ոչ ուր չը կարողացաւ բացատրել ինձ բուն միտքը։ Իւրաքանչիւր այցե-լու, մասնում է թէ ոչ, նրան սրտով են վարդա-լիով, մատուցանում են զեյլան, սուրճ, թէյ և շիրինի. եթէ տանտէրը աստիճանով, պաշտօնով, ընկերական վիճակով աւելի բարձր է, նա տալիս է այցելուին և փոքրիկ դրամներ։

Ամբողջ 40 օր տևում է Նովրօպը, որից յե-տոյ կեսերը դարձեալ մտնում է իր հին շուղի մէջ, տիրում է թուրութիւնը, անտարբերութիւնը մինչև նոր Նովրօպը։

Հ. Առաքելյան

կացութիւնը սխալ է սկզբից մինչև վերջը դե-
նուարական բոլորեցիկներն մեր թղթակցութեան մէջ
մենք չենք մեղադրել: և մեր ինչ գործն է, թէ
չստեղծ կարող էին վարձատրել նրանց և չեն ա-
րել:

Այժմ աւելորդ չենք համարում մեր պատաս-
խանքն կցել մի քանի վիճակագրական ճիշդ
թիւեր, հոգեւոր կառավարութեան տուժանքներից քաղ-
ված, որոնք ամենալաւ ապացոյց են, թէ ինչ դը-
րութեան է մասնավոր եղել քաղաքը առողջապա-
հական կողմից՝ ամբողջ 1893 թվի ընթացքում:

1893 թվի յունվարի 1-ից մինչև 1894 թվի
յունվարի 1-ը—քաղաքում առաջ են եկել հետե-
ւեւ վարակիչ հիւանդութիւնները.—ծաղիկ, տիֆ,
դիֆթերիա և սկարլաթինա: Այդ թվի մէջ ծաղ-
կից մեռել են 465 հոգի, զննական մահով 380
հոգի, դիֆթերիայից և սկարլաթինայից մահացել
246 հոգի, տիֆից 62 հոգի,—ընդամենը 1.153
հոգի: Հասկանալի է, թէ որ դասակարգից աւելի
մեռած կը լինեն:

Նոյն 1893 թվի ընթացքում օրինաւոր ամուսնու-
թիւններից ծնվել են 909 հոգի, որոնցից 446
աղջիկ, 463-ը տղայ: Ապօրինի ամուսնութիւնից
ծնվել են 5 հոգի—երկուսն աղջիկ, երեքը տղայ:
Ուրեմն բոլոր ծնվածներն թիւն է 914, այ-
սինքն մեռածներն թիւն 239-ով պակաս: Չը
մուսնանալ ասել, որ այդ տեղեկութիւնները վե-
րաբերում են քաղաքի մի մասնի հայ ազգաբնա-
կութեան:

Ահա ձեզ փաստեր, որոնց դէմ ամեն մի գրու-
թիւն կորցնում է իր ոյժն ու նշանակութիւնը:
Մենք յոյս ունենք, որ այս թիւերից էլ կօգտւի
«ԿԱՅՈՒՆ»-ի խմբագրութիւնը:

ՆԱՄԱԿ ԽԱՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Երևան, մարտի 3-ին

Կովկասեան հայոց Բարեգործական ընկերութեան
Երևանի ճիւղի վարչութիւնը որդական պարտը
է համարում անկեղծ չնորակաւորութիւն յայտնել
Նորին Սրբութիւն Վեհափառ Հայրիկին, որը իր
միջոցներից 200 ռուբլի նուիրեց վարչութեանս ի
նպատակ նահանգին սովեակներին:

Վարչութիւնս նոյնպէս պարտը է համարում
չնորակաւորութիւն յայտնել յարկերի տիրիկները
Ա. Հասան-Ջալալեանցին, Ն. Եղիազարեանցին,
Ն. Տիգրանեանցին, Բ. Անդրասեանցին, Ե. Կամ-
սարականին, Ե. Ամիրխանեանցին, Կ. Եղիազա-
րեանցին, և պարոններ՝ Ա. Ափրիկեանցին, Վ.
Եղիազարեանցին, Ա. Սարգսեանցին, Կ.
Կամսարականին, Թ. Քալանթարեանցին, և Լ.
Եղիազարեանցին, որոնք ոչ մի ջանք չը խնայե-
ցին արդիւնաւէտ և չքեղ դարձնելու պարահա-
ղէսը, որը տեղի ունեցաւ փետրվարի 23-ին, քա-
ղաքային կլուբի դահլիճում, նախաձեռնութեամբ
հայոց Բարեգործական ընկերութեան ի նպատակ
նահանգի սովեակներին:

Պարահանդէսից մուտք է եղել ընդամենը 1269
ռուբլի, որից դուրս գալով 140 ռուբլի ծախսը,
զուտ արդիւնք մնաց 1129 ռուբլի:

Նախագահ վարչութեան՝ Բ. Յովհաննիսեան
ի տեղի քարտուղարի՝ անդամ Գ. Ահարոնեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՈՒՆԵՐ

Տեղական լրագիրներում տպագրված այն լու-
րի մասին, թէ ֆինանսների մինիստրութիւ-
նը մերժել է 150 հազար ռուբլու փոխա-
տուութիւն տալ Կարսի նահանգի կարօտեաններին,
զիւս ևս պաշտօնապէս կամ պաշտօնական աղ-
բիւրներից մեզ ոչինչ յայտնի չէ: Շատ ցանկալի
է, ի հարկէ, որ լրագիրներն մէջ երևցած այդ
լուրը սխալ լինի:

Փետրվարի վերջերին, ժընեվում, բաղմամբ
հասարակութեան ներկայութեամբ, կարգացվել է մի
հրապարակական դասախոսութիւն՝ թիւրքիայի
մասին: Գասախոսողն էր պ. Հոֆման, որ նոր էր
վերադարձել թիւրքիայում կատարած իր ճանա-
պարհորդութիւնից:

Կ. Պոլսի և արասասմանի լրագիրները հա-
զորում են, որ որոշված է էլմիսանի ճանապարհի
գիւղացի աշակերտներին գործնական կերպով
հոգալու գործը ու թիւն դասն տալ: Հարկաւոր
ենք համարում յայտնել արասասմանի լրագիր-
ներին, որ այդ լուրը ճիշդ չէ և այդպիսի որո-
շումն չէ եղել:

Մայրաքաղաքի լրագիրները հազորում են, որ
գարնան սկզբին դնալու է Պետերբուրգ Վեհափառ
կաթողիկոսը, որին, ի միջի այլոց, կուղևկցի
և խորէն ծայրագոյն վարդապետ Ստեփանէ, որը կա-
տարելու է և թարգմանի պաշտօնը:

Երեւոյթի, ամսիս 8-ին, կայացաւ Կայսերա-
կան Կովկասեան Վրդապետական ընկերութեան
ներկայան նիստը, որ նուիրված էր մի շատ կարեւոր
խնդրին, այն է անը երբ ու թիւն և նրա դէմ
մաքաւուելու միջոցներն: Միջոցներն ընկերութիւնը
կազմել էր մի յատուկ յանձնաժողով, որ զբաղվել էր
խնդրի մշակութեամբ և պարտաւոր մանրամասն
գնելուց, որը և ներկայացվել ժողովին: Զանձ-
նաժողովի անդամ պ. Յ. Խաթիսեանը կարողաց
մի մշակված բացատրութիւն, որով պարզում
էր գիւղական հողագործութեան ամենախոշոր
արդիւնաբերութեան, այն է հայահասարակների մը-
շակութեան տնտեսական մեծ նշանակութիւնը
հրապարակ ընկերութեան անդամների ամենա-
խորին ուշադրութիւնը: Ապա կարդացվեց յանձ-
նաժողովի ղեկուցումը, որը առաջարկում է ըն-
կերութեան. 1) ժողովը մանրամասն տեղեկու-
թիւններ հողագործութեան մասին, 2) կազմա-
կերպել գործանքների փորձական հանդէս և 3)
խնդրել մինիստրութիւնից, որ նա օգնի ընկերու-
թեան նպատակներին, բանալով մի փորձնա-
կան աղբարակ Ալեքսանդրովի դատարանում
նշանակելով այդ ազգային կառավարութեան
տնտեսական հետազոտութիւնների համար երկու
մասնադէտ: Ժողովը միաձայն ընդունեց բոլոր ա-
ռաջարկութիւնները:

Ժընեվից մեզ գրում են, փետրվարի 26-ից, հե-
տեւելը. «Այս օրերս այստեղ հաստատվեց ու ու-
սաց հիւպատոսութիւն»:

Առաջիկայ երկուշաբթի, մարտի 14-ին, թիֆլի-
սի արքեպիսկոպոսութեան, տիրին Տէրեան-Կոր-
գանսովայի մասնակցութեամբ, տեղի պէտք է ու-
նենայ մի կօնցերտ՝ յօգուտ Կովկասի հայոց Բա-
րեգործական ընկերութեան: Ի նկատի ունենալով,
որ Բարեգործական ընկերութեան խորհուրդը ու-
րոշել է այդ կօնցերտի արդիւնքը ամբողջովին
յատկացնել Երևանի և Կարսի նահանգների կարօ-
տեանների օգտին, անտարակոյս ենք, որ հասա-
րակութիւնը մեծ համակրութեամբ կը վերաբերվի
այդ կօնցերտին:

«Новое Обозрение»-ի ասելով, թիֆլիսում ստաց-
ված է ներքին գործերի մինիստրութիւնից տե-
ղեկութիւն, թէ ֆինանսների մինիստրը մերժել է
Կարսի նահանգապետի միջնորդութիւնը, որով նա
խնդրում էր անդերթիւթիւնից վնասված գիւղա-
ցիներին տալու 152 հազար ռուբլի՝ այն պատ-
ճառով, որ սերմնացանութեան համար օգնութիւ-
նը այժմ ուշ է և որ վնասվածները կարող են
իրանց տնտեսութիւնը պահպանել մասնաւոր, գիւ-
ղից դուրս պարագայութեան:

Կանանց Բարեգործական յանուսն ս. Նունէի ըն-
կերութեան խորհուրդը խնդրում է մեզ տպագրել
հետեւեւ. «Թիֆլիսի ս. Նունէի ուսումնարանին
ուղղած խնդրագիրները օրիորդներին ընկերու-
թեան հաշուով գիշերօթիկ ընդունելու մասին
պէտք է մատուցվեն յանուսն խորհրդի ոչ ուշ,
քան ապրիլի 15-ը, իսկ իրանց հաշուով ցանկա-
ցող գիշերօթիկների խնդիրները ոչ ուշ, քան յու-
նիսի 1-ը: Խնդրի հետ պէտք է ներկայացնեն. ա)
ծննդեան մետրիքական վկայականը. բ) բժշկից
ստուգած ծաղիկի պատճառաւորման և քաջառողջու-
թեան վկայականը և գ) վկայական ծագման և
չքաւորութեան, եթէ օրիորդը ընդունվելու է ըն-
կերութեան հաշուով: Վերոյիշեալ ժամանակա-
միջոցից ուշ ներկայացրած, նմանապէս առանց
միջնալ վկայականների մատուցած խնդիրները մը-
նում են առանց հետեւեւի:

Յօդուտ Գրիգոր Արծրունու արձանի
և գրուածքների տպագրութեան ստա-
ցանք. 1) Բաղրուց, անյայտ ոմն, 1 ռուբլի. 2)
Արմաւիրից, Ենոյի Տէր-Աւետիսեանից՝ 5 ռ.
Յարութիւն Ալաշեանից՝ 1 ռ. և Մանուէլ Տէր-
Մկրտչեանից՝ 5 ռուբլի. 3) Բաթումից, օր. Ս.
Բարխուդարեանի միջոցով, 25 ռուբլի, հանգանա-
կած հետեւեւ անձնիքներից. տ. Աննա Յովհան-
նիսեանից՝ 3 ռ., Բ. Վառլեանից՝ 1 ռ., Մ. Համ-
բարձուեանից՝ 1 ռ., Ա. Ջաքարեանից՝ 1 ռ., Ե.
Շահ-Մէլիքեանից՝ 1 ռ., Ս. Գուշեանից՝ 1 ռ., Տ.
Աննա Յովհաննիսեանից՝ 1 ռ., Տ. Խաչատրեանից՝ 1
ռ., Տ. Գալստեանից՝ 1 ռ., օր. Ա. Մէրուրե-
թեանից՝ 1 ռ.: Տ. Մ. Մարութեանից՝ 1 ռ., Տ. Ս.
Օղանեզովա՝ 1 ռ., Մ. Կուրեանից՝ 1 ռ.: Օ. Պա-
րոնթեանից՝ 1 ռ., Տ. Մ. Տէր-Պետրոսեանից՝ 1 ռ.,
Տ. Օ. Ջաղարեանից՝ 1 ռ., Մ. Միհրանեանից՝ 1 ռ.,
Տ. Ն. Միհրանեանից՝ 1 ռ., Մ. Միհրանեանից՝ 3
ռ., օր. Ս. Բարխուդարեանից՝ 1 ռ., Տ. Մ. Սուգա-
նահան 1 ռուբլի: Ուրեմն նախկին 2480 ռուբլի
16 կոպէկի հետ այժմ ունենք 2517 ռուբլի 16
կոպէկ:

Պետերբուրգի աշխարհադրական ընկերութեանը,
«Новостям»-ի ասելով, պ. Մարկով առաջարկութիւն
արեց՝ հետազոտել Գեօկչայ լիճը, որ ինքն դիտաւո-
րութիւն ունի այս ամառ հետազոտութիւններ կա-
տարել: Պ. Մարկով (ոչինչ նպատակ չը խնդրելով ըն-
կերութիւնից) արդէն առաջարկեց մտադրված հետա-
զոտութիւնների պրօգրամը: Աշխարհադրական ըն-
կերութիւնը ընդունեց այդ առաջարկութիւնը այն
պատճառով, որ այդ հետաքրքիր լճի մասին մին-
չև այժմ եղած տեղեկութիւնները թերի և կըցկը-
տուր են:

Երկուշաբթի, ամսիս 7-ին, արքեպիսկոպոսութեան
կայացաւ Կարսի Տէրեան-Կորգանսովայի
կօնցերտը: Հասարակութեան ընդունեց նրան մեծ
համակրութեամբ: Երգչուհին այս անգամ էլ ա-
պացուցեց թէ ինչ աստիճանի նա հմուտ է իր ար-
եստի մէջ: Երգերի մշակութեան, երեկոյների ու-
սումնասիրութեան մէջ երգչուհին հասել է մեծ
կատարելագործութեան: Dans le printemps de

mes années երգեց հիմնալի վարպետութեամբ
մի քանի փոփոխութիւններ մտցնելով սովորական
յայտնի եղանակի մէջ: Գեղեցիկ էին Ազրան և
Պատուարը: Հրաշալի էր և «Жизнь, и любовь, и
люба» երգի առաջին մասը, իսկ երկրորդ մասը
անցաւ փոքր ինչ խառն: Երգչուհու ձայնը թէև
բարձր չէ և երբեմնապէս չեղում է, բայց քաղցր
է, մեղօղիկ և վերին աստիճանի մշակված: Հա-
սարակութիւնը վարձատրեց երգչուհուն ծափահա-
րութիւններով և բաղմամբ փառնջերով:

ԷՋՄԻԱՇՆԻՅ մեզ գրում են մարտի 5-ից.
«Այսօր Արիստակէս եպիսկոպոս Սեդրակեան,
վեհափառ հրամանով, վարդապետական կոչում
է տալու Շողակաթի վանքում հետեւեւ արեղա-
ներին.—Բագրատ Թաւադարեանին, Թադէոս Արի-
ժեանին, Ռշտունուն և Արսէն Ղլըմսեանին»:

ՍՍԱԻՐՈՊՈԼԻՅ մեզ գրում են. «Փետրվարի 2-ին
կայացաւ հայոց եկեղեցու երեցիկների և ծխա-
կան դպրոցների հոգաբարձու ընտրութիւն: Ընտ-
րութիւնը վերջացաւ շատ աջօղ, և մեծ ուրա-
խութիւն պատճառեց հասարակութեան: Վերընտր-
վեց նախկին երեցիկ Ս. Ա. Նազարեանը, որ
երեք տարվայ ընթացքում գրաւել էր հայ հասա-
րակութեան համակրութիւնը և մեծ յարգանք էր
վայելում իսկ նախկին հոգաբարձու Ա. Բ. Բա-
րեանի հրաժարվելու պատճառով: Նրա տեղը
ընտրվեց Գ. Ս. Թովթանյանը, որը յայտնի է
հասարակութեան մէջ իր եռանդուն գործունէու-
թեամբ»:

ՍՍԱԻՐՈՊՈԼԻՅ մեզ գրում են. «Չը նայած որ հայ
հասարակութիւնը առատաձեռն նուէրներով միշտ
ապահովեցնում է տեղիս հայոց երկեսու դպրոցի
տարեկան ծախսը, այնուամենայնիւ դպրոցի վար-
չութիւնը թոյլ է տալիս իրան դպրոցի դահ-
լիճը տալ մասնաւոր մարդկանց՝ հրաւերել սարեղ-
ուս և քէֆ անելու: Որքան էլ այդ մասնաւոր
մարդիկ օգտակար եղած լինեն դպրոցին, այնու-
ամենայնիւ անհերքելի է վարչութեան այդ վար-
մունքը, որ մի քանի կօպէկի համար դպրոցի
բարձր նշանակութիւնը կտրուի է նոյն իսկ ա-
շակերտների և աշակերտուհիների առաջ, երբ
սրանք առաւօտեան ուսումնարան գալով՝ տես-
նում են դահլիճում հարած մարդիկ, իսկ նախա-
սենեակի պատերի տակ և յատակի վրա գինու
դատարկ շիշեր»:

ԱԻԱԻՐԱԼԱՔԻՅ մեզ գրում են. «Վարդանանց
տանի օրը մեր երկեսու ուսումնարանների աշա-
կերտների համար մանկական ներկայացումն կար,
որից յետոյ ցոյց տրվեցին կինոլուսինները և կախարհական
լապալերով աշխարհագրական
տեսարաններ: Յաջորդ օրը սիրողները, տ. Աղա-
բալեանի, օր. Գուրգենի, Տոնակեանի, Վար-
դանեանի և Քանանեանի մասնակցութեամբ, խա-
ղացին «Փանդած օջախ» և «Լըվել-Լըվել» վերջի-
նիս մէջ գերակատարներից ոմանք չափաւոր-
նում էին իրանց դերերը, իսկ «Փանդած օջախ»
շատ լաւ անցաւ: Մի րօպէ մարդ կարող էր մո-
ռանալ, թէ սա զաւառական ներկայացում չէ և
խաղացողները սիրողներ չեն, այնքան զաւր-
կան և բեմական էր: Ներկայացումից դուրս ար-
դիւնք մնաց 122 ռ, որով, համաձայն սիրողների
նախորդ ձեռն, պէտք է հանրագիտական
բաւարան բերվի Ամալբալաքի ընթերցարանի
համար: Գործադրաբար, սիրողներից ոմանք և ըն-
թերցարանի վարչութեան անդամների մէջ պա-
տուի վէճ ծագեց այն առիթով, թէ ո՞վ պէտք է բե-
րել տայ բառարանը, սիրողները, թէ վարչութիւ-
նը: Խնդիրն, ի հարկէ, շատ չնչին է և դրանից
պատուի խնդիր չը պէտք է չինել: Ինչու չը յար-
գել սիրողների եռանդը և նրանց աշխատութիւնը,
քանի որ այդ մտքի թէ նախաձեռնութիւնը և թէ
իրագործումը նրանց է պատկանում»:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՍՈՎԸ ԹԻՒՐԿՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

Կ. Պոլսի լրագիրներին գրում են. «Կարոյ մէջ
կազմեալ այն յանձնաժողովը, որ պաշտօն ունէր
նպատակ կարօտ անձանց մէջ ցուցակը պատրաս-
տել, իր աշխատութիւններն աւարտած է ընդ-
մենը 7000-է աւելի անձնիք արձանագրուած են
այդ ցուցակին մէջ: Խաթիբ ժողովը և նոյն յանձ-
նաժողովն այժմ խորհրդակցութիւններ կը կատա-

Յ. Տ. Մ.

